

● Dalgalar ve Akıntılar

- Kıyıların şekillenmesinde iç ve dış kuvvetlerle birlikte su kaynaklarındaki hareketler de etkilidir.
- Kıyının şekillenmesinde ilk olarak iç kuvvetler etkilidir.
- Sonrasında dış kuvvetler kıyıları değiştirir, biçimlendirir.

Kıyıların şekillenmesinde etkili olan faktörler

- Epirojenez
- Buzullar
- Rüzgârlar
- Dalgalar
- Akarsular
- Akıntılar

A. Dalga ve Akıntıların Aşınım Şekilleri

1. **Falez:** Dalgaların kıyıları aşındırması sonucunda kıyının gerisinde oluşan **dik kayalıklardır**.

- Diğer bir ismi **yalyardır**.
- Dağların kıyıya paralel uzandığı alanlarda görülür.

2. **Aşınım Düzlüğü:** Falezlerin gerilemesiyle beraber falez önünde oluşan düzlüklerdir.

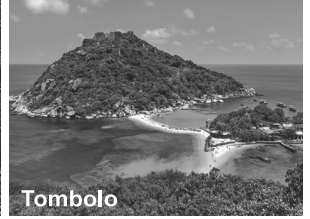

3. **Doğal Köprüler:** Dalgaların aşındırması sonucunda kıyıya da oluşan doğal köprülerdir.

B. Dalga ve Akıntıların Birikim Şekilleri

1. **Plaj:** Dalgaların taşıdığı materyalleri kum ve çakılları kıyı boyunca biriktirmesi sonucunda oluşan yığınaklara verilen isimdir. **Kumsal** olarak da bilinirler.
2. **Kıyı Oku:** Dalga ve akıntıların taşıdığı malzemeleri kıyından **açığa doğru** biriktirmesiyle oluşan yığınaklardır.
3. **Kıyı Kordonu:** Dalga ve akıntıların taşıdığı malzemeleri **kıyıya paralel** olarak biriktirmesi sonucunda oluşan yığınaklardır.

4. **Lagün:** Kıyı kordonlarının bir koy ya da körfezin önünü kapatması sonucunda oluşan göle verilen isimdir. Deniz kulağı da denilmektedir.

5. **Tombolo:** Dalgalar ve akıntılarla taşınan kumlar kıyı açığındaki ada ile kara arasında bir bağlantı oluşturur. Kıyı oklarının adaları ana karaya bağlaması sonucunda oluşan bu şekillere **tombolo** denir.

● Kıyı Tipleri

1. Boyuna Kıyılar

- Dağların denize paralel uzandığı yerlerde görülür.
- Girinti, çıkıntı azdır.
- Koy, körfez, doğal limanlar azdır.
- Falezler yaygındır.
- Kıta sahanlığı dardır.
- Kıyı ile iç kesimler arasında ulaşım zordur.

Türkiye'de Akdeniz ve Karadeniz kıyıları örnektir.

2. Enine Kıyılar

- Dağların denize dik uzandığı yerlerde görülür.
- Girinti, çıkıntı fazladır.
- Koy, körfez, doğal limanlar fazladır.
- Falezler azdır.
- Kıta sahanlığı geniştir.
- Kıyı ile iç kesimler arasında ulaşım kolaydır.

Türkiye'de Ege kıyıları örnektir.

3. Dalmaçya Kıyı

- Epirojenez sonucunda deniz seviyesinin yükselmesiyle kıyıya paralel uzanan dağların arasına suların dolmasıyla oluşan girintili, çıkıntılı kıyılardır.
- Dağların yüksek kesimleri adacıklar şeklinde ortaya çıkar.
- Dünya'da Adriyatik kıyılarında görülür.

Türkiye'de Finike-Kaş arasında görülür.

4. Kalanklı Kıyı

- Karstik arazilerdeki kanyon vadilerin sular altına kalmasıyla oluşmuş dar ve derin kıyılardır.

Türkiye'de Mersin-Silifke arasında görülür.

4. Ria Kıyı

- Akarsuların oluşturduğu vadilerin sular altında kalmasıyla oluşan kıyı tipidir.

Türkiye'de Çanakkale, İstanbul Boğazı, Haliç ve Güneybatı Ege kıyıları örnektir.

5. Limanlı Kıyı

- Koy ve körfezlerin önlerinin kıyı oku ya da kıyı kordonuyla kapanması sonucunda oluşan korunaklı kıyılara denir.
- Dünya'da Azak Denizi kıyıları ve Odessa kıyıları örnektir.

Türkiye'de Büyük Çekmece ve Küçük Çekmece kıyıları örnektir.

6. Haliçli Kıyı

- Akarsu vadilerinin gelgit sonucunda sular altında kalmasıyla oluşan kıyılardır.

7. Watt Kıyı

- Gelgit sonucunda suların geri çekilmesiyle deniz diplerinin ortaya çıktığı kıyılardır.

8. Fiyortlu Kıyı

- Buzul vadilerinin deniz suları altında kalmasıyla oluşan girintili, çıkıntılı kıyılardır.

Geiringer Fiyordu (Norveç)

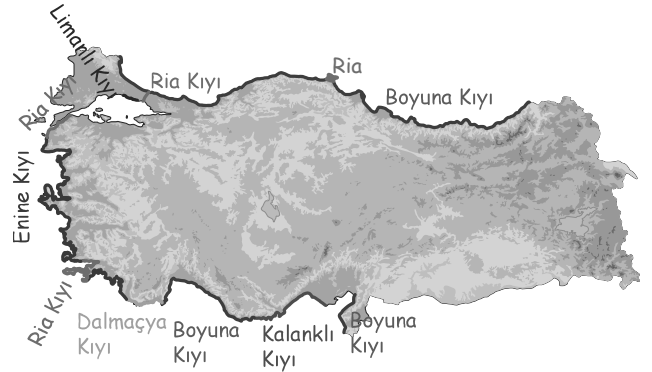
9. Skayer Kıyı

- Hörgüç kaya, moren gibi buzul şekillerinin sular altında kalmasıyla oluşan kıyı tipidir.

10. Mercanlı Kıyılar

- Mercan adı verilen canlıların iskeletlerinin birikmesiyle oluşan kıyılardır.
- Mercanlı kıyılar tropikal bölgelerde görülür.
- Avustralya Büyük Set Resifi bu kıyılara örnek olarak gösterilebilir.

Türkiye'deki Kıyı Tipleri

- Türkiye'nin üç tarafı denizlerle çevrilidir ve yer şekillerinin uzanış doğrultularına bağlı olarak Türkiye'de farklı kıyı tipleri görülür.
- Karadeniz kıyıları **boyunca kıyı** tipine örnektir.
- Türkiye'de kalanklı kıyı tipine en belirgin örnek Mersin ile Silifke arasındaki bölgedir. Burada karstik yapının yaygın olması kalanklı kıyıların oluşumuna zemin hazırlamıştır.
- Dağların kıyıya dik uzandığı **Edremit ile Kuşadası** arası, enine kıyı tipinin örneğidir.
- Ege Bölgesi'nde, özellikle Muğla ilinin güneybatısında yer alan Gökova-Fethiye körfezleri arasında ria tipi kıyı bulunur.
- Eski akarsu vadilerinin deniz altında kalmasıyla oluşan **İstanbul ve Çanakkale boğazları** da ria kıyı tipine örnektir.
- Akdeniz kıyılarında Teke Platosu'nun güneyinde **Kaş-Finike** arasında dalmaçya kıyı tipi örnekleri görülür.
- **Büyükçekmece ve Küçükçekmece** lagünlerinin bulunduğu kıyılar limanlı kıyılara örnektir.

Uyarı

Türkiye'de bazı kıyılar göreceli konum etkisinden, bazı kıyılar da mutlak konum etkisinden dolayı görülmez.

- Türkiye orta kuşakta yer aldığı için Fiyortlu kıyılar ve skayer kıyılar görülmez.
- Watt kıyısı gelgit genliği düşük olduğu için Türkiye'de görülmez.
- Mercan resifleri sıcak denizlerde gelişir; Türkiye'de deniz sıcaklığı yeterince yüksek olmadığından resifli kıyılar oluşmaz.

Dünya'daki Önemli Kıyı Tipleri

4 Haliçli kıyı
Londra kıyıları
(İngiltere)

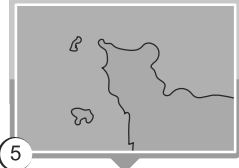
3 Fiyortlu kıyı
İskandinav Yarımadası kıyıları
(Norveç)

2 Skyer kıyı
İskandinav Yarımadası kıyıları
(İsveç)

1 Limanlı kıyı
Odessa kıyıları
(Ukrayna)

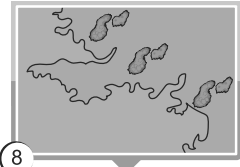
5 Watt kıyı
Manş kıyıları
(Fransa)

6 Dalmaçya kıyı
Adriyatik kıyıları
(Hırvatistan)

7 Enine kıyı
Batı Anadolu kıyıları
(Türkiye)

8 Ria tipi kıyı
Güneybatı Anadolu kıyıları
(Türkiye)

9 Kalanklı kıyı
Mersin kıyıları
(Türkiye)

10 Boyuna kıyı
Kuzeybatı Anadolu kıyıları
(Türkiye)

Haliç

Fiyort

Skyer

Watt

Mercanlı Kıyı